

OCENA STAVA STANOVNIKA PREMA OBAVEZONOM I PRIVATNOM PENZIJSKOM OSIGURANJU

EVALUATION OF RESPONDENTS' ATTITUDE TOWARDS MANDATORY AND PRIVATE PENSION INSURANCE

Milica Živković, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd,
milicavspep@gmail.com

Dr Ivan Piljan, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd,
piljanivan@gmail.com

Tatjana Piljan, MA, Visoka poslovna škola strukovnih studija "Prof. dr Radomir Bojković"
Kruševac, tatjana.piljan@indmanager.edu.rs

Sažetak

U većini država, a posebno u državama u tranziciji, sistemi penzijskog osiguranja su u krizi i reformama traže model za uspostavljanje održivog funkcionisanja. U Srbiji se u periodu od 2001. do 2014. godine vrše reforme penzijskog sistema u cilju rešavanja nagomilanih problema kao što su: visok deficit, dug, odnos broja zaposlenih i penzionera, negativne demografske tendencije itd.

U radu su prikazani rezultati istraživanja u cilju ocene stava stanovnika Niša prema postojećem obaveznom penzijskom osiguranju i poverenja u privatno osiguranje, kao i ocena stava o potrebi realizacije dodatnih reformi sistema.

Potvrđena je hipoteza H_0 : Stanovnici nisu zadovoljni postojećim stanjem u sistemu penzijskog osiguranja, smatraju da je penzioni fond prazan i da ne garantuje sigurne penzije. To znači da do sada sprovedene reforme nisu bile dovoljne i da je potrebno da se sa reformama nastavi.

Abstract

In most countries and especially in "countries in transition", the pension insurance systems are in crisis and they are trying to establish a model of sustainable functionality through reforms. In the period from 2001 to 2014, Serbia was reforming the pension system in order to deal with all the problems like: high deficit, debt, employees - pensioners ratio, negative demography, etc.

In this paper, we have shown the research results in order to evaluate the opinions of the citizens of Niš about the existent compulsory pension insurance and the trust in private insurance, as well as to hear opinions on the need for the additional reforms of the system.

The Hypothesis H_0 has been proven true: The citizens are not satisfied with the existent state of the retirement insurance, they think that the pension fund is empty and that it cannot guaranty reliable pensions. That means that reforms, taken until now, were not enough and that they need to be continued.

Ključne reči: penzijsko obavezno osiguranje, privatno penzijsko osiguranje, reforme sistema

Keywords: mandatory pension insurance, private pension insurance, system reforms

1. Uvod

Penzijsko pitanje, kao jedno od značajnih socijalno-društvenih problema, veoma je aktuelno širom sveta. Već postojeća penzijska kriza dobila je dodatno ubrzanje drugim talasom globalne ekonomske krize i postala goruće pitanje bez adekvatnog odgovora. Dva su osnovna uzroka: 1. Loše postavljeni penzijski sistemi, bazirani na „pay as you go“ principu; 2. Uticaji globalne ekonomske krize, jer su se prvi na udaru našli penzijski fondovi. Kriza je zahvatila sve, uključujući i razvijene i zemlje u tranziciji. Pokušaji različitih reformi nisu uspele

da sisteme učine održivijim. Iz brojnih eksperimentalnih rešenja izdvojio se jedan model, u kome veliki broj zemalja vidi moguće rešenje i pravac kako bi trebalo da se transformišu penzijski sistemi. To je čileanski model koji podrazumeva potpunu privatizaciju penzionog osiguranja, osnivanje privatnih penzionih fondova, kojima je država garant, u cilju osiguranja i izgradnje poverenja građanstva da ulaže doprinos u privatne fondove. Ovaj model trebalo bi da omogući da radnici sami sebi određuju doprinose i primanja u budućnosti. Isti bi trebalo značajno da rastereti državni budžet i omogući značajnu akumulaciju kapitala, kao i pozitivne efekte na privrednu aktivnost (Vukotić V., 2004).

Penzijski sistem Srbije sastoji se od: obaveznog javnog penzijskog fonda (Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje) i većeg broja dobrovoljnih privatnih penzijskih fondova. Javni penzijski fond je izrazito dominantan u odnosu na privatne fondove. Ujedinjenjem penzijskih fondova zaposlenih, poljoprivrednika i samostalnih delatnosti (preduzetnika) početkom 2008. godine, formiran je jedinstveni javni penzijski fond (Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje – RFPIO). Od 2012. godine, Vojni penzijski fond je uključen u jedinstveni javni fond. Činjenica je da u sistemu javnog penzijskog i invalidskog osiguranja u Srbiji već dugi niz godina postoji izražen deficit, koji se nadoknađuje sredstvima iz budžeta. Sistem javnog penzijskog osiguranja u Srbiji funkcioniše po „pay as you go“ principu, prema kome sadašnji zaposleni finansiraju sadašnje penzionere - tzv. tekući koncept finansiranja. Rashodi javnog penzijskog fonda u 2014. godini (penzije, zdravstvena zaštita pensionera, administrativni troškovi i dr.) učestvovali su sa 15,5% u BDP Srbije i iznosili preko 1/3 konsolidovanih rashoda države. Od toga, penzioni rashodi su iznosili 13,1% BDP-a. Na početku 2014. godine, u Srbiji je postojalo 6 dobrovoljnih privatnih penzijskih fondova u kojima je bilo oko 185 hiljada osiguranika. Ukupna vrednost neto imovine privatnih penzijskih fondova na kraju prvog kvartala 2014. godine iznosila je oko 20,6 milijardi dinara (oko 180 miliona evra), što iznosi oko 0,55% BDP.

Osnovni problem ovog sistema je u tome da se broj zaposlenih prema broju penzionera smanjuje, što, pored drugih faktora koji imaju negativan uticaj, ovakav sistem čini neodrživim. Održivost javnog penzijskog sistema je dovedena u pitanje zbog negativnih uticaja brojnih faktora, od kojih su dominantni: demografske varijable (prosečna dužina života, starosna struktura stanovništva i dr.), makroekonomske varijable (rast BDP, zaposlenost i prosečne zarade), fiskalni parametri (stopa doprinosa, osnovica doprinosa i dr.), parametri penzijskog sistema (starosna i minimalna granica za penzionisanje muškaraca i žena, pravilo indeksacije opšteg boda i indeksacije penzija, uslova za prevremeno penzionisanje, uslova za beneficirani radni staž i dr.).

Zbog toga je reforma penzijskih sistema jedna od najprisutnijih i ujedno društveno najosetljivijih tema ukupnih reformskih procesa poslednjih decenija i u razvijenim i u zemljama u tranziciji. Osnovni motivi reforme penzijskog sistema jeste nastojanje da se on učini otpornijim na demografske i ekonomske potrebe i da bude manje zavisian od države.

Različite su mogućnosti sprovođenja reformi. One mogu obuhvatati samo parametarske promene u smislu povećanja doprinosa ili smanjenja penzija. Zatim, one mogu biti usmerene na pravila određivanja visine pojedinačnih penzija, i najzad, reforme mogu rezultirati uvođenjem suštinski drugačijih penzijskih sistema. U zemljama u tranziciji, reforme su najčešće bile koncipirane uz podršku Svetske banke i obuhvatale su tri stuba:

I stub (obavezno državno penzijsko osiguranje, odnosno sistem međugeneracijske solidarnosti koji podrazumeva da se uplatom penzijskih doprinosa sadašnjih zaposlenih finansiraju tekuće penzije – „pay-as-you go“; PAYG sistem);

II stub (obavezna dodatna štednja kod privatnih penzijskih fondova, zakonom se odredi deo procenta obaveznih doprinosa namenjenih za finansiranje prvog stuba koji se usmeri u drugi, tako da zaposleni ostvaruju pravo na dve penzije, državnu iz prvog i privatnu iz drugog stuba) i III stub (dobrovoljno dopunsko penzijsko osiguranje, namenjeno svim građanima, bez

obzira da li su zaposleni ili ne, uplate ne moraju da budu redovne, vode se na individualnim računima i članovi sami određuju način raspolaganja sredstvima (Šteković M., 2010). Sredstva iz fonda se investiraju i pripisom ostvarenog prinosa uvećavaju. Društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima određuju iznos minimalnog doprinosa, dok maksimum ne postoji). Međutim, posle više od jedne decenije primene modela sa tri stuba, i Svetska banka je postala mnogo fleksibilnija u predlaganju konkretnih rešenja. Tako bi prihvatljiv nivo penzija za zaposlene u budućnosti mogao biti i sistem sa pet stubova. Nulti stub tog sistema se odnosi na isplaćivanje osnovne, odnosno socijalne penzije svim građanima starijim od 65 godina u visini 20 do 25 odsto od prosečne zarade. Prvi stub činile bi i dalje državne penzije, drugi stub bi bilo obavezno privatno penzijsko osiguranje, treći dobrovoljno privatno penzijsko osiguranje, dok bi četvrti stub bila pomoć iz budžeta posebno ugroženim osobama.

U trenutnoj svetskoj praksi postoje države koje imaju jedinstvene sisteme penzijskog osiguranja (Bugarska, Irska, Kina, Kanada, SAD), države sa sva tri stuba penzijskog osiguranja (Austrija, Mađarska, Nemačka, Slovenija, Hrvatska, Čile, Švajcarska, Švedska), dok u Srbiji postoje samo prvi i treći stub (<http://www.euronews.com>).

Reforme penzijskog sistema u Srbiji od 2001. do 2014. godine bile su neophodne zbog nagomilanih problema tokom prethodnog perioda (visok deficit, dug, odnos broja zaposlenih penzionera) i očekivanih negativnih demografskih tendencija u budućnosti (Ilić A., 2006). U periodu od 2001-2014. godine, realizovano je više faza penzijskih reformi (2001, 2003, 2005, 2008-2009, 2014.)

Prvi talas reformi (2001-2003.) je doveo do unapređenja pravičnosti sistema i smanjenja mogućnosti za zloupotrebe, dok su reforme iz 2005. i 2014. imale dugoročno bitne efekte na poboljšanje finansijskih performansi penzijskog sistema. (<http://www.nbs.rs>).

Mere donete 2008. i 2009. godine su imale izrazito negativne finansijske efekte, koje je

Vlada dodatnim merama (u 2009, 2010. i 2014.g.) pokušala da delimično neutrališe (Ilić A., 2006).

Nameće se pitanje šta ljudi posle ovih reformi misle o postojećem sistemu penzijskog osiguranja. Da li smatraju da su potrebne dodatne reforme? Osnovni cilj ovog istraživanja jeste da se izvrši ocena stava stanovnika Srbije prema postojećem obaveznom penzijskom osiguranju i poverenja u privatno osiguranje, kao i ocena stava o potrebi realizacije dodatnih reformi sistema.

H0: Stanovnici nisu zadovoljni postojećim stanjem u sistemu penzijskog osiguranja i smatraju da su nužne reforme.

Bez obzira na to da li će rezultati istraživanja potvrditi ili odbaciti nultu hipotezu, u istraživanjima će se tražiti odgovori na pitanja kao što su: da li postoje značajne razlike u stavovima (1) između populacija ženskog i muškog pola, (2) između stanovnika različite starosne dobi, (3) između zapošljenih i nezapošljenih stanovnika i (4) između stanovnika prema nivou obrazovanja. U tom smislu su postavljene sledeće hipoteze:

H1: Ne postoje značajne razlike u tvrdnji nulte hipoteze između ženske i muške populacije.

H2: Ne postoje značajne razlike u tvrdnji nulte hipoteze između stanovnika različite starosne dobi.

H3: Ne postoje značajne razlike u tvrdnji nulte hipoteze između zapošljenih i nezapošljenih stanovnika.

H4: Ne postoje značajne razlike u tvrdnji nulte hipoteze između stanovnika prema nivou obrazovanja.

Ovaj rad je organizovan na sledeći način: posle uvoda u drugom delu je predstavljen pregled literature o stanju u sistemima penzijskog osiguranja u Srbiji i drugim državama, zatim je u trećem delu objašnjena metodologija istraživanja, u četvrtom delu su predstavljeni rezultati istraživanja, a u petom delu je data diskusija rezultata, zaključci i predlozi za dalja istraživanja.

2. Pregled literature

U radu „Reforma penzionog sistema“, Ilić A. (2006) vrši analizu trenutnog stanja i perspektive penzionih sistema u svetu. Pokazano je da mnoge zemlje (naročito zemlje u tranziciji) moraju transformisati svoje sisteme usled finansijskih, demografskih i ekonomskih razloga. Pokazano je da svaka zemlja treba da prema svojim karakteristikama oblikuje svoje penzione sisteme, ali i da se uvođenje mešovitog penzionog sistema nameće kao standard (preporučuje ga Svetska banka), pa čak i imperativ. Takođe, ukazano je da je u nekim zemljama bilo i grešaka prilikom koncipiranja novog sistema.

Dokument (OECD, 2013) sadrži istraživanja velikih penzijskih fondova i investicija. Pokazano je kakvu ulogu mogu imati veliki institucionalni investitori kao izvori dugoročnog stabilnog kapitala u razvoju država. Tako je u radu pokazano da kod kapitalisanih sistema penzijskih fondova više sredstava ulazi u Fond nego što iz njega izlazi, što dovodi do jačanja finansijske snage fonda (Žeželj M., 2014). Najčešće se investira u hartije od vrednosti sa malim rizikom kao što su državne hartije, municipalne obveznice, visoko kvalitetne obveznice firmi koje su investiciono rangirane. U poslednjih petnaest godina javlja se tendencija ulaganja u akcije preduzeća u kojima su učesnici plana zaposleni. To je takozvani „Employee stock ownership plan“ ili skraćeno ESOP. Početkom 90-ih godina, fondovi u SAD su preko 80% sredstava ulagali u obveznice i akcije. Fondovi u Velikoj Britaniji su preko 50% raspoloživih sredstava ulagali u hartije od vrednosti britanskih kompanija. Takođe, ukoliko to zakonski propisi dozvoljavaju, fondovi mogu investirati u inostrane hartije od vrednosti.

3. Metodologija istraživanja

Istraživanje je izvedeno metodom teorijske analize i empirijskim, tzv. istraživačkom metodom. Empirijsko istraživanje je realizovano u četiri faze:

1. Prikupljane podataka tehnikom anketiranja od strane ispitanika pisanim putem

2. Sređivanje i grupisanje podataka
3. Obrada podataka metodom statističke analize (deskriptivna statistika, ANOVA, Tukey „post hoc“ test)
4. Interpretacija dobijenih podataka.

Analiza varijanse (ANOVA) je korišćena kao analitički model za testiranje značajnosti razlike svih varijabiliteta, kao i za analizu njihovog međusobnog uticaja, što je nemoguće proceniti na drugi način. Tukey „post hoc“ test je korišćen za određivanje kritičnih razlika sa kojom se upoređuju apsolutne vrednosti razlika između srednjih vrednosti. Veća razlika od kritične razlike znači da je razlika između te dve srednje vrednosti značajna.

Za prikupljanje podataka korišćen je anketni upitnik, u formi Likertove skale za merenje stavova, specijalno konstruisan za dato istraživanje. Anketni upitnik je imao 9 pitanja. Likertova skala je definisana sa pet nivoa gradacije: (1) nikako se ne slažem, (2) malo se slažem ili pretežno se ne slažem, (3) niti se slažem, niti ne slažem – nemam jasan stav, (4) pretežno se slažem i (5) potpuno se slažem.

Rezultati do kojih se došlo primenom ove metode komparirani su sa saznanjima dobijenih metodom teorijske analize i to je omogućilo izvođenje potpunijih zaključaka i preporuka.

4. Rezultati i diskusija

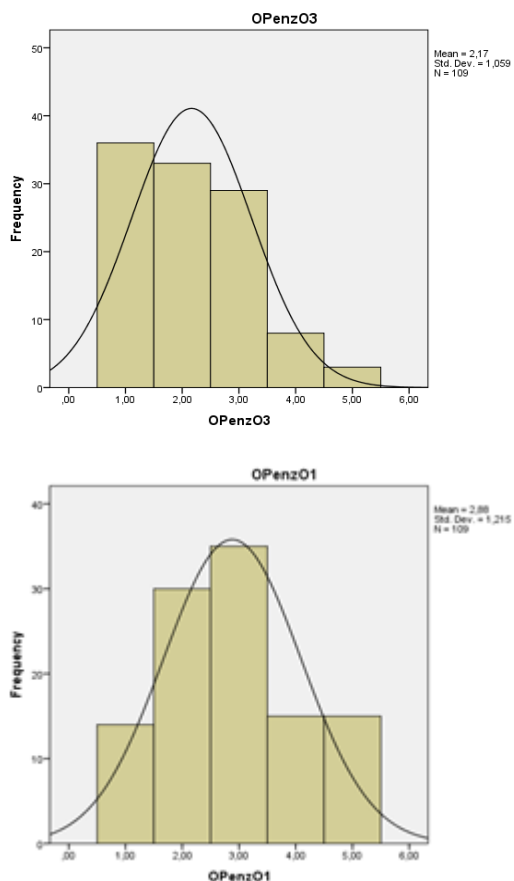
Za obradu anketiranjem dobijenih podataka korišćen je softver SPSS za statističku analizu podataka.

Podaci srednjih vrednosti, standardnih devijacija i procenjenih vrednosti matematičkog očekivanja za 95% interval poverenja, za ukupan uzorak, prikazani su u tabeli 1.

Tabela 1: Vrednosti aritmetičkih sredina, standardnih devijacija i procene vrednosti matematičkog očekivanja za 95% interval poverenja, za ukupan uzorak

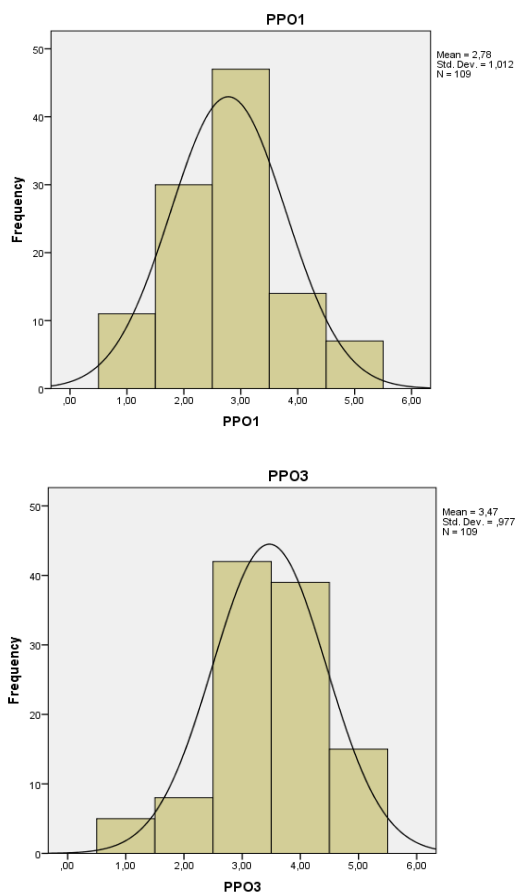
Descriptives							
Pitanje	Pol	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean	
						Lower Bound	Upper Bound
Obavezno penzijsko osiguranje je odlično (OPenz01)	Muški	48	2,4792	1,11068	,16031	2,1567	2,8017
	Ženski	61	3,1967	1,20858	,15474	2,8872	3,5063
	Total	109	2,8807	1,21507	,11638	2,6500	3,1114
Očekujem dobru penziju o kojoj ću moći lepo da živim (OPenz02)	Muški	48	2,2083	1,16616	,16832	1,8697	2,5470
	Ženski	61	2,9180	1,30761	,16742	2,5831	3,2529
	Total	109	2,6055	1,29113	,12367	2,3604	2,8506
Penzioni fond je pun i garantuje sigurne penzije (OPenz03)	Muški	48	1,8750	,98121	,14162	1,5901	2,1599
	Ženski	61	2,3934	1,06894	,13686	2,1197	2,6672
	Total	109	2,1651	1,05860	,10140	1,9642	2,3661
Neophodna je reforma obaveznog penzijskog osiguranja (OPenz04)	Muški	48	4,1667	1,05857	,15279	3,8593	4,4740
	Ženski	61	3,9836	1,07225	,13729	3,7090	4,2582
	Total	109	4,0642	1,06524	,10203	3,8620	4,2665
Podržao bih reformu obaveznog penzijskog osiguranja (OPenz05)	Muški	48	4,2292	,95069	,13722	3,9531	4,5052
	Ženski	61	4,2295	,88305	,11306	4,0033	4,4557
	Total	109	4,2294	,90914	,08708	4,0568	4,4020
Nemam poverenja u privatno penzijsko osiguranje (PPO1)	Muški	48	2,6667	1,09803	,15849	2,3478	2,9855
	Ženski	61	2,8689	,93942	,12028	2,6283	3,1094
	Total	109	2,7798	1,01249	,09698	2,5876	2,9720
Kada ulažem novac u privatno osiguranje, pametno štedim (PPO2)	Muški	48	3,3333	1,09803	,15849	3,0145	3,6522
	Ženski	61	3,3607	,85699	,10973	3,1412	3,5801
	Total	109	3,3486	,96586	,09251	3,1652	3,5320
Privatno penziono osiguranje je nužno potrebno (PPO3)	Muški	48	3,4375	1,07002	,15444	3,1268	3,7482
	Ženski	61	3,4918	,90596	,11600	3,2598	3,7238
	Total	109	3,4679	,97723	,09360	3,2824	3,6534
Nemam para za privatno penziono osiguranje (PPO4)	Muški	48	3,3125	1,18781	,17145	2,9676	3,6574
	Ženski	61	3,2131	1,18483	,15170	2,9097	3,5166
	Total	109	3,2569	1,18168	,11318	3,0325	3,4812

Rezultati statističke obrade anketom dobijenih podataka pokazuju da stanovnici smatraju da penzioni fond nije pun i ne garantuje sigurne penzije (srednja vrednost = 2,3934, standardna devijacija = 1,06894), obavezno penzijsko osiguranje nije odlično (2,8807, 1,21507), što je pokazano na slici 1 i da su neophodne reforme obaveznog penzijskog osiguranja (4,0642, 1,06524) koje bi stanovnici podržali (4,0642, 1,06524).

Slika 1: Frekvencije odgovora na pitanja „Penzioni fond je pun i garantuje sigurne penzije“ (OPenzO3) i „Obavezno penzijsko osiguranje je odlično“ (OPenzO1)

Stanovnici nemaju jasan stav prema privatnim kućama za penzijsko osiguranje (slika 2a) ali smatraju da je privatno penziono osiguranje nužno potrebno (slika 2b).

Slika 2: Frekvencije odgovora na pitanja „Nemam poverenja u privatno penzijsko osiguranje“ (PPO1) i „Privatno penziono osiguranje je nužno potrebno“ (PPO3)

Većina ispitanika, međutim nema dovoljno sredstava za plaćanje privatnog osiguranja ili jasan stav prema tom pitanju.

„Jednofaktorska univarijantna ANOVA“ je metoda kojom je izvršena analiza uticaja faktora kao što su: pol, starosna dob, zapošljenost ili nezapošljenost, kao i stepen stručne spreme, na jednu zavisnu varijablu. Istraživanja su izvršena tako što su za svaku zavisnu varijablu menjane kombinacije razmatranih faktora i analizirani dobijeni izveštaji programa.

U jednosmernoj analizi varijanse (ANOVA), F-test pokazuje da li postoji razlika među grupama, ali ne i gde je ta razlika. Takijev test (Tukey-test) nejednakosti je u ovom radu primenjen na merenje razlika između više od dve aritmetičke sredine odjednom.

Tabela 2: Razlike stavova između ženske i muške populacije ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
OPenzO1	Between Groups	13,831	1	13,831	10,163	,002
	Within Groups	145,619	107	1,361		
	Total	159,450	108			
OPenzO2	Between Groups	13,530	1	13,530	8,695	,004
	Within Groups	166,507	107	1,556		
	Total	180,037	108			
OPenzO3	Between Groups	7,220	1	7,220	6,788	,010
	Within Groups	113,807	107	1,064		
	Total	121,028	108			
OPenzO4	Between Groups	,900	1	,900	,792	,376
	Within Groups	121,650	107	1,137		
	Total	122,550	108			
OPenzO5	Between Groups	,000	1	,000	,000	,998
	Within Groups	89,266	107	,834		
	Total	89,266	108			
PPO1	Between Groups	1,098	1	1,098	1,072	,303
	Within Groups	109,617	107	1,024		
	Total	110,716	108			
PPO2	Between Groups	,020	1	,020	,021	,884
	Within Groups	100,732	107	,941		
	Total	100,752	108			
PPO3	Between Groups	,079	1	,079	,082	,775
	Within Groups	103,058	107	,963		
	Total	103,138	108			
PPO4	Between Groups	,265	1	,265	,189	,665
	Within Groups	150,542	107	1,407		
	Total	150,807	108			

Postoje značajne razlike između populacija muškog i ženskog pola po izjavljenim stavovima: "Obavezno penzijsko osiguranje je odlično" (OPenzO1); "Očekujem dobru penziju od koje ću moći lepo da živim" (OPenzO2); i "Penzioni fond je pun i garantuje sigurne penzije" (OPenzO3). Po

ostalim pitanjima ne postoje značajne razlike. Da obavezno penzijsko osiguranje nije odlično misli 40,4 % stanovnika, 32,1% nema jasan stav, dok 37,6% smatra da sistem funkcioniše na zadovoljavajući način.

Na isti način je izvršeno ispitivanje da li ima razlika po kriterijumima starosne dobi, zapošljenosti i nezapošljenosti i prema nivou obrazovanja. Zbog nedostatka prostora nisu prikazane tabele sa rezultatima, već se navode samo pitanja po kojima su utvrđene razlike u stavovima.

Po kriterijumu „Razlike stavova između stanovnika različite starosne dobi“ utvrđeno je da postoje značajne razlike između populacija prema starosti po izjavljenim stavovima „Penzioni fond je pun i garantuje sigurne penzije“ (OPenzO3) i „Privatno penziono osiguranje je nužno potrebno“ (PPO3). Po ostalim pitanjima ne postoje značajne razlike.

Po kriterijumu „Razlike stavova između zapošljenih i nezapošljenih stanovnika“ pokazano je da postoje značajne razlike između populacija po izjavama „Privatno penziono osiguranje je nužno potrebno“ (PPO3) i „Nemam para za privatno penziono osiguranje“ (PPO4). Po ostalim pitanjima ne postoje značajne razlike.

Po kriterijumu „Razlike stavova između stanovnika prema poziciji u instituciji u kojoj rade“ utvrđeno je da postoje značajne razlike između populacija po izjavljenim stavovima „Obavezno penzijsko osiguranje je odlično“ (OPenzO1), „Očekujem dobru penziju od koje ću moći lepo da živim“ (OPenzO2) i „Nemam para za privatno penziono osiguranje“ (PPO4). Po ostalim pitanjima ne postoje značajne razlike.

U tabeli 3 su prikazani rezultati Tukey testa za merenje razlika između aritmetičkih sredina stavova ispitanika koji zauzimaju različite pozicije u instituciji na izjave „Obavezno penzijsko osiguranje je odlično“ (OPenzO1). Tukey test homogenosti pokazuje da su rezultati grupa homogeni za sebe i da ne postoje razlike između sredina ocena top menadžera i menadžera srednjeg nivoa (Sig=0,913), ali da postoje razlike između ove grupe i grupe koju čine operativni menadžeri i radnici među kojima nema značajne razlike (Sig=0,579). To je ilustrovano na slici 3.

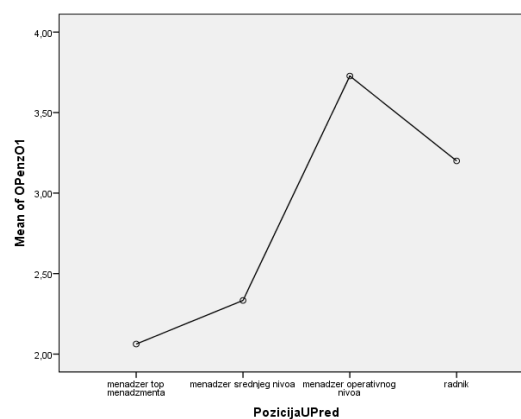
Tabela 3: Tukey-test razlika između aritmetičkih sredina za pitanje „Obavezno penzijsko osiguranje je odlično“, (OPenzO1)

OPenzO1				
Tukey HSD				
PozicijaUPred	N	Subset for alpha = 0.05		
		1	2	3
menadžer top menadžmenta	16	2,0625		
menadžer srednjeg nivoa	12	2,3333	2,3333	
radnik	45		3,2000	3,2000
menadžer operativnog nivoa	11			3,7273
Sig.		,913	,161	,579

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 15,446.

b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

Slika 3: Aritmetičke sredine stavova grupa: top menadžeri, menadžeri srednjeg nivoa, operativni menadžeri i radnici

5. Zaključci

Hipoteza H0 je potvrđena: Stanovnici nisu zadovoljni postojećim stanjem u sistemu penzijskog osiguranja, smatraju da je punjenje penzionog fonda nepouzđano, odnosno, postojeći model ne omogućava redovnu popunu i ne garantuje sigurne penzije bez političkih odluka o unutrašnjem ili spoljašnjem zaduživanju. To znači da do sada sprovedene reforme nisu bile dovoljne i da je potrebno da se sa reformama nastavi. Može da se kaže da je to jedinstven stav, mada je u radu pokazano da postoje značajne razlike po nekim pitanjima između populacije muškog i ženskog pola, prema starosnoj dobi, stanju zapošljenosti i nezapošljenosti, kao i prema nivou stručne spreme.

Privatno penzijsko osiguranje još nije dovoljno razvijeno i za većinu anketiranih stanovnika čini nepoznanicu, pa zato preovladavaju odgovori koji pokazuju da stanovnici o tome nemaju jasan stav. Sa druge strane, nedovoljna finansijska sredstva zbog niskih ličnih dohodaka i visoke stope nezaposlenosti čine ozbiljnu barijeru dodatnim uplatama u privatne penziona fondove, tako da se realno ne može očekivati brže povećanje broja osiguranika preko ovih fondova, iako većina smatra da su oni opravdani i da ih treba razvijati.

U radu su anketirani samo stanovnici grada Niša. U budućem periodu se planira anketiranje i u drugim relevantnim gradovima Srbije, kako bi se ocenio generalni stav stanovnika Srbije prema penzijskom privatnom i državnom penzijskom osiguranju.

Bibliografija

1. Evropski centar za parlamentarna istraživanja i dokumentaciju (European Centre for Parliamentary Research and Documentation: Request 1362 by the National Assembly of Serbia)
2. Ilić A., (2006), Reforma penzionog sistema, Srpski Ekonomski Forum, Beograd.
3. Izazovi u vođenja obaveznog privatnog penzijskog sistema u Srbiji (2009). Beograd: Centar za liberalno-demokratske studije.
4. Izveštaj za četvrto tromesečje 2015. godine, Sektor dobrovoljnih fondova u Srbiji, Narodna banka Srbije.
5. Mastilo Z., (2012), Penzijsko osiguranje „bauk današnjice“, mogućnosti i ograničenja za preobražaj, Financing, Naučni časopis za ekonomiju - 04/12, Banja Luka.
6. Matković G. i dr. (2009), Izazovi uvođenja obaveznog privatnog penzijskog sistema u Srbiji, Centar za liberalno-demokratske studije, Beograd.
7. Mijatović B., Hiber D. (2008), Kapitalizacija penzijskog osiguranja u Srbiji, Centar za liberalno-demokratske studije Beograd.
8. OECD (2013), Annual Survey Of Large Pension Funds And Public Pension Reserve Funds, Report on pension funds' long-term investments.
9. Stewart F., (2015), Pension Core Course, Pension Regulation And Supervision For Developing Pension Systems, World bank group.
10. Petrović Z., Mrkšić D., (2005), Životna osiguranja, Dis public, Beograd.
11. Statistički mesečni bilten (2016), Republički fond za penziono i invalidsko osiguranje, Beograd.
12. Šteković M., (2010), Sistemi (stubovi) penzijskog osiguranja, Br.: Z-06/10, Odeljenje za informativno-istraživačke i bibliotečke poslove, Odsek za informativno-istraživačke poslove
13. Vukotić V. (2004), Penzijske reforme kao novi potencijal ekonomskog rasta, Institut za strateške studije i prognoze, Podgorica
14. Žeželj M., (2014), Makroekonomske pretpostavke razvoja dobrovoljnog penzijskog osiguranja u Srbiji, master rad, Beograd.
15. <http://www.euronews.com>
16. <http://www.nbs.rs>

Istorija rada:

Rad primljen: 04.05.2016.

Prva revizija: 18.05.2016.

Prihvaćen: 23.05.2016.

